

קניין תורה

יו"ל ע"י ועד מפעל התורה "תורתך שעשועי" דק"ק תולדות אהרן
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

עיונים והארות בסדר לימוד ושינון 'עמוד היום' • עמוד הש"ס לשבוע הבעל"ט: כתובות קיב: - קטו: • שב"ק פקודי תשפ"ב

לשלחן השבת

חזר 'מסכת נדרים' לעת מיתתו

לרגל התחלת 'מסכת נדרים'

אחד מגדולי חשובי רבני ארה"ב לפני כששים שנה היה הגה"צ המפורסם רבי יצחק מאיר הכהן רפאפורט זצוק"ל אב"ד פראג, ששימש לפני המלחמה כאב"ד "ראווא רוסקא" גאליציע. אחרי המלחמה הגיע להעיר פראג שבטשעכיי (צביה), שם נתמנה כרב ואב"ד העיר. לימים הקים 'הכנסת אורחים' במעונו שבעיר הבירה 'פראג' לאלפי פליטים שבורים ורצוצים שהחיו את נפשם.

בין השאר מסופר שפעם כאשר עבר גם את 'גלות סיביר', מסר נפשו בעד שמירת שבת קודש, ולא הסכים לעשות מלאכה ביום השבת קודש. כעווש לכך נתנו לו תפקיד ללכת ולדרוך על השלג הרבה זמן, וכידוע שכמעט לא היה בטבע האנושי להישאר בחיים אחרי הליכה כזו, אולם הוא שרד את זה. לימים סיפר שמה שהחזיק אותו בחיים בהליכה מסוכנת זו היה זה שחזר בע"פ על פרקי משניות בקולי קולות, וזה אשר חימם את גופו ולמעשה הציל את חייו.

[הוא סיפר שעצה זו קיבל בעקיפין מהרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע, היה זה כאשר נולדה לו אחת הבנות שבכתה הרבה בלילות, ובאחד השיחים כשנכנס בקודש פנימה אצל הרה"ק מבעלזא זי"ע, הזכיר גם את זה שאינו יכול לישון בלילה עקב בכינותו, וייעץ לו הרה"ק לחזור משניות בע"פ. עצה שעזרה לו מאוד!].

לאחר כמה שנים כשראה שהמשטר הקומוניסטי השתלט גם על המחוז ההוא בפראג, ברח לאמריקה, ומאז נודע שמו בארה"ב - 'דער פראג'ער רב'.

פעם הוא נחלה מאד, וכבר עמד בשערי מוות בהתחלת גסיסתו, אך בסופו של דבר נחלץ מחליו וחי עוד כמה שנים לטובה. כאשר קם ממיטת חליו, סיפר שבעת התחלת גסיסתו שמע בעצמו כשהסובבים את מטתו משוחחים ביניהם שהנה עוד מעט והוא נפטר מן העולם הזה...

באותה שעה חשב לעצמו - מה יוכל לעשות 'הכנה דרבה' להגיע כראוי לבית-דין של מעלה, ואז נפל בדעתו - שיום המיתה, שאז הוא מגיע לב"ד של מעלה, הוא בחינת 'יום כיפור', ולכן צריך הוא להתחיל את היום עם 'כל נדרים', וכיצד יתחיל את היום עם 'כל נדרים' - ע"י שיחזור בעל פה את כל 'מסכת נדרים'.

באותה שעה פתח לחזור במוחו על כל מסכת נדרים, וכאשר עשה הסיום איירע הנס, והוא שב לתחייה, עד שקם לגמרי ממיטת חליו, וחי עוד כמה שנים.

סיפור זה שמענו מבני המשפחה החשובה, בניו של המשפיע הגה"צ ר' שרגא סעמיועלס שליט"א, (נאביו הגה"צ ר' משה יחזקאל סעמיועלס זצ"ל היה חתנו של הפראג'ער רב). וכן הובא הסיפור במאמרי חיווק להגרצ"מ, ויחי תשע"ט.

חדוּתָא דְאורייתָא

נערך ע"י הרד"ג ר' נתן גוטליב מרי"צ בהעדה החרדית ומרבני קהילתנו הק'

הפולמוס שנתעורר השנה: בענין 'תל ירמות' הסמוכה לרמת בית שמש ד' מתי יש לקרוא מגילה ולקיים יום הפורים?

לאחרונה נתעורר השאלה בענין רמת בית שמש ד', האם יש לקרות גם ביום ט"ו כדין ערי הספיקות, ונציע בקצרה הדין ודברים בענין זה.

"תל ירמות"

סמוך ממש לשכונה זו יש מקום ארכילאוגי מוקף חומה ישנה מאוד הנקרא "תל ירמות", וכדיום המקום שומם, ויש הרבה הוכחות ששם היה עיר "ירמות" הנזכר הרבה פעמים בספר יהושע א', ומלך ירמות היה אחד מחמשת מלכי האמורי שיהושע בן נון לחם עמם כשנכנס לארץ.

עיר ירמות מוקף חומה מימות יהושע:

והנה כל הערים שיהושע מנה בספרו, היו מוקפות חומה כמו שכתב הגר"א בפירושו שם (כח יח). ומקורו בירושלמי מגילה (פ"א ה"א) אמר רבי שמעון לקיש כל העירות שמנה יהושע, מוקפות חומה היו א'. ולכאורה כיון שהשכונה החדשה סמוכה ממש לאתר זה, יש לחוש עכ"פ לספק ולקרות גם ט"ו כדין ערי הספיקות.

סמוך לכרך שומם:

אך הנה אחד מגדולי האחרונים בשו"ת משאת משה (ח"ב סי' ג) כתב לבאר הטעם, שקבעו חז"ל שהסמוך לכרך המוקף חומה, קורין בט"ו, היינו מפני כבוד הכרך המוקף חומה שקורין בט"ו, ולכן קבעו חז"ל שכל המקומות הסמוכים למקום המוקף חומה קורין גם בט"ו.

ולפי זה העלה שבאופן שאין נמצאים יהודים בתוך הכרך, וכל שכן כשנעשה מקום שומם, כל המקומות הסמוכים לכרך, אין קורין בט"ו, שלא אמרו שהסמוכים לכרך קורין בט"ו רק כשנגררין בתוך הכרך המוקף חומה.

והעתיקו להלכה הביה"ל סי' תרפח (סעיף ב', ד"ה או שסמוכין) ^א.

שיטת החיד"א בענין כרך שומם:

וכן החיד"א בברכי יוסף (סי' תרפח סק"ח) העלה כן לדבר פשוט, ודייק זאת מלשון חז"ל (מגילה: "כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך", שלכאורה למה נקטו לשון זה "כרך וכל הסמוך לו" שהיה יותר נאה לומר "כל הסמוך לכרך דינו ככרך", אלא ללמד יצא: שלא אמרו שהסמוך לכרך קורין בט"ו, רק כשקורין בתוך הכרך בט"ו, שאז גם הסמוכין נגררין לכרך ^ה).

א. המקום הזה כבר נקרא שנים רבות כפר "ירמון", וכן רואין לפי הפסוקים בספר יהושע שהיה סמוך לעיר בית שמש, וגם מצינו לגדולי הגאונים והחוקרים, התבואות הארץ והאדמת קודש שנאמנים דבריהם, שאמרו שעיר ירמות היה במקום זה הנקרא "כפר ירמון", וגם להבדיל כל שאר החוקרים אומרים לפי כל הסימנים שיש בענין זה היה שם עיר ירמות.

ב. ובירושלמי אמרו שם רבי יוסי בר חנינא אמר שמנה הערים הסמוכות לגבול, אבל בקרבן העדה מפרש שאין חולק על רבי שמעון בן לקיש שכל מה שמנה מוקפות היו, רק לדעתו לא מנה כל המוקפות חומה רק הסמוכין לגבול, משא"כ לדעת ריש לקיש מנה כל העירות המוקפות חומה.

ג. הגאון רבי משה ישראל זצ"ל אב"ד רודוס נפטר בשנת ת"ק.

ד. כתב שם בשם ספר "דבר משה", וט"ס וצריך להגיה "משאת משה"

ה. ד"ל החיד"א, ולהורות נתן דהא דסמוך נראה קורין בט"ו, והיינו דוקא כאשר הכרך בצביונו ובקומתו ומדרגתו, דהקריאה שלו בט"ו, אז הוא דסמוך ונראה גרירי אתריה.

אבל אם הכרך אתרע ביה מילתא, ונתרוקן מישראל, דליכא קריאה התם, אז גם הכפרים דקיימי בהדיה יוצאים בגרעון, והיו ליה

מי יצליח במלחמת נאפאליון ברוסיה?!

מפורסמת היא בתולדות עם ישראל "מלחמת נאפוליון" מלך צרפת, שהכריז מלחמה על 'מדינת רוסיה' בראשת הצאר 'אלכסנדר הראשון', מלחמה שהקיפה את מרבית יבשת אייראפע בשנות תקע"ג-ד, ונחלקו צדיקי הדור על תוצאות מלחמה זו. מהם שסברו שמלחמה זו היא ענין של 'מלחמת גוג ומגוג', ואם נאפאליון ינצח במלחמה זו, תבוא על ידי זה ישועה גדולה לישראל, ותחיש את הגאולה השלמה בביאת המשיח גוא"צ. ומאידך היו צדיקים שסברו שרוסיא תנצח בקרב.

והצדיקים הללו הרבו בתפילה ותחנונים, ועשו יחודים נוראים להצלחתו ונצחונו של הקיסר נאפאליון על אויבו הגדול הצאר מרוסלאנד. ותפלותיהם ויחודיהם הכריעו את הכף בשדה הקרב לכאן ולכאן, ביתם של צדיקים אלו כארמוני המלוכה נדמו, שם התנהלו כל עניני המלחמה, וראו עין בעין שצדיק גורו והקב"ה מקיים.

מחד גיסא עמדו הרה"ק הרבי ר' מענדל'ע מרימינוב זי"ע, וי"א שעמדו לצידו המגיד הקדוש מקאזשניץ זי"ע, ורביה"ק החוזה מלובלין זי"ע. הרבי ר' מענדל'ע הרעיש עולמות שנאפאליון יצליח במלחמה. ומאידך גיסא, ה'בעל התניא' זי"ע ועמו עוד כמה הצדיקים נחלקו על הצדיקים הנ"ל, ושיטה אחרת היה להם. הם סברו שהגם שמבחינה גשמית אם נאפאליון ינצח יהיה טוב לישראל, אבל מבחינה רוחנית תהיה חליה סכנה גדולה לכלל ישראל. ולכן, התפללו בעל התניא הקדוש וסיעתו לנצחונו של הצאר מרוסלאנד על הקיסר מפראנקרייך.

בפלוגתא זו היו מעורבים כל גדולי הצדיקים אשר בימים ההם, וכמעט לא היה אחד מהגדולים הקדושים אשר לא אמר דעתו בענין זה. הרבי ר' בונם זי"ע, שהיה אז בראשית דרכו בהנהגה, לא רצה להכנס לעובי הקורה ולחוות דעתו בפלוגתא זו, מטעמים הכמוסים עמו. אולם, כאשר שאלו אותו מה הוא סובר על תוצאות המלחמה ומי ינצח, אמר למקורביו בחכמתו כי רבה היא, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, ומהנמשל תבינו בעצמכם מה דעתי על תוצאות מלחמה זו.

ופתח פיו בחכמה ויאמר:

"בעיר קטנה היה גר גראף עשיר גדול, אשר לו אחוזות רבות בכל רחבי המדינה. ומלבד עושרו הגדול בשדות, יערות ואדמות, היו לו גם הרבה צאן ובקר ומקנה לרוב. באופן מיוחד, חיבב הגראף סוסים, והיה רוכש אותם בכל קצווי העולם. היו לו סרסורים בכל מדינות העולם, בארצות ערב, ברוסלאנד, בפרס, בבעלגיע, בענגלאנד וכו', שהיו מצליחים ברוב פקחותם במסחר לרכוש בירידים הגדולים את הסוסים המעולים ביותר עבור הגראף, ולשלחם לעיירה בו היה גר. כך, שסוסי היו מפורסמים בכל המדינות כסוסים מיוחדים, כל אחד עם המעלות הייחודיות שלו. והגראף היה מוציא מדי פעם סוס מובחר לרכיבה, פעם סוס בלגי, פעם ערבי וכו', וגם היה עורך לפעמים תחרות של מירוצי סוסים שהיו מביאים לו כבוד ויקר בעיני חבריו, והיה מתענג מאד מכל אחד ואחד מסוסיו.

ויהי היום, ויאמר הגראף אל משרתיו עושי דברו: שמעו נא עבדי, הלא ידוע לכם כי יש לי אחוזות ויערות כמעט בכל המדינה, ומאד הייתי רוצה לצאת לכמה ימים ולעבור בכל היערות והאחוזות אשר לי לראות מה שלומם וטיבם. על כן, הביאו נא את מרכבתי הגדולה והמפוארת המיועדת לריתמת ששה סוסים, וריתמו בה את מיטב סוסי היקרים, והיו נכונים לאשמורת הבוקר לנסוע עמדי למחוז חפצי.

הדת ניתנה והמשרתים עשו כדבר הגראף, ויוציאו את המרכבה המפוארת ממקום חנייתה, וריתמו לה ששה סוסים אבירים, מבחירי משפחות בני סוס. בראש היה הסוס הערבי היקר מכולם, השני לו הסוס הבלגי החזק מכולם, שלישי הסוס הפרסי, הרביעי הסוס האנגלי, החמישי הסוס הזקוף ההולנדי, והשישי הסוס המיוחס שמוצאו מספרד.

דעת הגאון רבי שמואל סאלנט זצ"ל רבה של ירושלים:

וכן הגה"צ רבי הערש מיכל שפירא זצ"ל בשו"ת ציץ הקודש (סי' ג) הביא מה שאמר לו הגר"ש סלאנט זצ"ל רבה של ירושלים בענין ישובים הסמוכים ללוד הישנה, שאין צריך לקרות בט"ו, אף שלוד מוקף חומה, כיון שהכרך עצמו חרב, שלא אמרו שהסמוכים לכרך קורים בט"ו רק כשקורין בתוך הכרך בט"ו^א.

הוכחה מדברי הירושלמי דמגילה:

וגם לרבות מצינו בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) סיוע למהלך זה, דאמרי שם, חרב הכרך ונעשה של עכו"ם נעיר מוקף חומה שנתיישבו בו נכרים], בו אינן קורין, ובחוצה לו קורין. ומפרש בקרבן העדה בלשון תמיה, וז"ל, בו אינן קורין כלל, ובחוצה לו יקראו בט"ו, בתמיה, אלא ודאי שהסמוך לו נגררו בתר רובא דעלמא וקורין בי"ד עכ"ל. והרי מפורש בירושלמי שלא נקבע דין סמוך למוקף, רק כשקורין במוקף ביום ט"ו, שאז נגרר כל הסמוך לו.

שיטת הריטב"א בענין זה:

אך מצינו להריטב"א (מגילה ב) שכתב מפורש שכך שנתיישבו בו נכרים, ויש עיירות סמוכות לכרך, ממשכין לקרות בעיירות ביום ט"ו כמו שנהגו מקודם, וכ"כ הגר"א (סי' תרפח סעיף א), וגם החזו"א (סי' קנד סק"ג) פסק להלכה כדעת הריטב"א והגר"א. ולכאורה אף בכרך שומם לגמרי שגם בזה עיירות הסמוכות קורין בט"ו, שהרי בין נתיישבו שם נכרים ובין נעשה שומם מאין יושב, אין קורין בכרך בט"ו.

השכונה נבנה לאחר שכבר נחרב הכרך קרוב לאלפיים שנה:

אך יש לומר שגם לדעת הריטב"א והגר"א, היינו דוקא בעיירות שנבנו בעוד קורין בכרך ביום ט"ו וכבר התחילו והספיקו לקרות בעיירות ביום ט"ו, אזי כיון שכבר נגררו פ"א אחר הכרך ואז אפילו שאח"כ נתיישבו שם נכרים, או שנחרב הכרך, כיון שכבר החלו לנהוג לקרות בעיירות הסמוכות ביום ט"ו, אין לשנות דינם וממשיכין בקריאת ט"ו, וכן מדייק שם בלשון הריטב"א.

ושוב ראיתי בחידושי הרשב"א מגילה (ב) שכמעט מפורש חילק זה בלשונו^א.

ואם נכון חילוק זה, נמצא שגם לדעת הריטב"א והרשב"א והגר"א יש לקרות בשכונה החדשה שסמוכה לתל ירמות, ביום י"ד, כיון שהשכונה נבנית לאחר שכבר עומד התל שומם קרוב לאלפיים שנה.

הוראת הגה"ק מסאטמאר זי"ע לענין הקריאה בירושלים:

ובאמת שכידוע הורה הגה"ק מסאטמאר מהריטב"א זי"ע בזמן שהיתה עיר ירושלים הישנה כבושה בידי הירדנים, שצריך לקרות בירושלים בי"ד מטעם הנוכח, שלא אמרו שסמוך לכרך המוקף חומה קורין בט"ו, בזמן שבכרך עצמו אין קורין כלל.

ויש לומר שאף אלו שחלקו עליו והורו לקרות בירושלים בט"ו, היה רק מטעם שהשכונות בירושלים נבנו עוד בזמן שהיה עיר הישנה מיושבת בישראל, וכבר התחילו לקרות בשכונות ירושלים בט"ו מחמת הסמיכות לעיר הישנה, ולכן אין צריך לשנות ממה שנהגו תחלה לקרות בט"ו, אבל שכונה חדשה שנבנה לאחר שנחרב הכרך גם לדעתם קורין בי"ד.

דעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל:

וכן בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (חיד' עמ' עד) הביא שהגרי"ז זצ"ל נהג באותן שנים שהיה עיר ירושלים הישנה כבושה בידי הירדנים לקרות גם בי"ד, שחשש שכיון שאין קורין בירושלים הישנה, גם בשאר השכונות שבירושלים יש לקרות בי"ד, וזה עולה כפי שיטת הגה"ק מסאטמאר זי"ע^א.

סמוך לערי הספיקות:

ויש להוסיף שמלבד זה יש סניף נוסף להקל בבית שמש שאין צריך לקרות בט"ו, דהיינו שיש לומר שאף שמסתבר מאוד השערה שבמקום שנמצא כהיום תל ירמות היה עיר ירמות, אבל כיון שאין זה ברור, וגם יש אומרים שאף שעיר שמנאו יהושע אין הכרח שהיה מוקף חומה, יש לצרף דעת הפוסקים שסמוך לערי הספיקות קורין בי"ד^א.

להדר לקרות שנית ביום ט"ו:

אבל ודאי הרוצה להדר לצאת כל השיטות והחששות, טוב שיקרא שנית בלי ברכה ביום ט"ו, וכמו שכבר נהגו המדקדקים. ועכ"פ מי שקשה לו לקרות בלילה מפני סעודת היום, עכ"פ יש מקום להדר לקרות לפחות ביום שהרי קריאת היום חמור מבלילה, שחיובו מדברי קבלה.

ככפרים דעלמא.

ולכן אמר כרך וכל הסמוך נדון בכרך, ללמד יצא איירי כי אם כשהכרך במעלה, אז הסמוך ונראה דיינן ליה ככרך עכ"ל.

א. והגר"ש זצ"ל ציין לדברי הטורי אבן (מגילה ג) שהטעם שקבעו שהסמוכים לכרך קורים בט"ו, כדי שלא יהא מקום אחד חלוקים במנהגם, חלק קורין בט"ו, וחלק בי"ד ע"ש, ולפי"ז יוצא לדבר פשוט שאם הכרך שומם קורין הסמוכים לכרך בי"ד.

ז. הרשב"א הביא שם דברי הירושלמי הנזכר וכתב לפרש בזה"ל, נראה לי פירוש, חוצה לו קורין [בט"ו] מחמת הכרך כר' יהושע בן לוי דאמר כל הסמוך והנראה עמו נדון בכרך, והלכך כיון דמעיקר נתייבב הסמוך לכרך לקרות בט"ו משום דמיינו בתוך הכרך, אף עכשו שנחרב הכרך, הסמוך לו והנראה עמו שלא נחרבו ולא נשתנו במילתייהו קיימי, וקורין בט"ו כדינן הראשון עכ"ל, הרי דייק לשוננו וכתב להדיא "במילתייהו קיימו" שכיון שכבר נקבע לקרות בט"ו אין יכולין לשנות דינו.

ח. וכתבו שם שמתחילה היה נהוג לשמוע מגילה בי"ד בעץ חיים שנהגו לקרות בי"ד במנין, וטען בפניו בנו בכורו הגרי"ד זצ"ל שאם כבר קרא בי"ד נמצא שאין יכול עוד לקרות בט"ו, שהרי בן כרך שקרא בי"ד יצא בדיעבד, ולכן צריך לזהר לקרות בי"ד ביחידות, שאז נמצא שעל הצד שומן הקריאה בט"ו לא יצא בקריאת י"ד כיון קרא שלא בזמנה שאין יוצא בקריאה ביחידות וקיבל הגרי"ד דבריו ע"ש. אך באמת היה יכול לקרות בי"ד במנין ולעשות תנאי שאם צריך לקרות בט"ו אין רוצה לצאת בקריאת י"ד, ואולי חשש שאין מתיל תנאי במצות, אבל להלכה דעת הרבה פוסקים שמועיל תנאי במצות.

ט. כן פסק הביה"ד סי' תרפח (סעיף ב' ד"ה או שסמוכים)

שו"ת שנשאלו למערכת

תושבי הפרושים שעלו לירושלים בערב שבת האם מותר להם לאכול סעודת פורים:

שאלה: רציתי לברר בענין תושבי ערי הפרושים העולים לירושלים ביום פורים דמוקפין שחל שנה זו בערב שבת, ומשתתפים בסעודת פורים אצל הוריהם או קרובים וידידים, האם מותרים לאכול הסעודה עמהם, או דילמא כיון שאסור לאכול סעודה גדולה בערב שבת רק בסעודת מצוה, לא התירו לאכול הסעודה אלא למוקפין בלבד.

תשובה: מותרים להשתתף בסעודת פורים, שהרי העושה סעודת ברית או פדיון הבן שחל בער"ש מותר להזמין כל קרוביו וידידיו לאכול עמו בסעודת מצוה, ואם כן גם לענין סעודת פורים כיון שלמוקפין חל היום חיוב לעשות סעודת פורים, מותרים להזמין קרוביהם וידידיהם לשמוח ביחד.

ועוד שמצינו באשל אברהם בוטשאטש (סי' רמט) שהעושה כל ר"ח סעודת ר"ח, מותר לעשות סעודת ר"ח גם כשחל ערב שבת ע"ש, ואם כן הוא הדין לגבי תושבי הפרושים שצריכין להרבות בסעודה בפורים דמוקפין^א, ורגילין להשתתף בסעודת פורים דמוקפין כל שנה, מותרים לעשות כן גם כשחל בער"ש.

לעשות סימן בתוך המגילה במקום שיכולין לטעות:

שאלה: אני רגיל לקרות מגילה לבני הבית, וכיון שאיני בקי היטב בהנקודות ולפעמים אני יכול לטעות ולומר התיבות בניקוד שאינו נכון, ובאופן שמשנה הכוונה אין יוצאין בדיעבד, וגם הנשים השומעין אינן בקיאות להבחין בטעויות, האם מותר לציין על המגילה בעופרת מקומות אלו כדי לזכור לומר הנקודות כראוי.

תשובה: מצד הדין מותר לעשות כן, שהרי מגילה שכתבו כולו מנוקד אינו נפסלת^א.

וגדולה מזו מצינו להמ"א (שם סק"י) שאם הש"ץ אין בקי בטעמים, ואין אחד שיכול לסייע לו לקרות בניגון הטעמים, יכול לכתוב הטעמים בתוך המגילה, אף שניגון הטעמים אינו מעכב, וכל שכן כשיש חשש לענין הנקודות שלפעמים מעכב, שמותר לציין על המגילה.

ומכל מקום נכון יותר אם יש אפשרות ליקח מגילה העשויה בדפוס, ולציין שם כל המקומות שעלול לטעות, וליתנו להנשים השומעין המגילה כדי לדעת לשום לב לפי הסימנים אם קרא בניקוד הראוי.

מגילה שנפלה לארץ האם צריך להתענות:

שאלה: מגילה שנפלה על הארץ האם צריך להתענות כדין תפילין שנפלו לארץ - שמעיקר הדין צריך להתענות.

תשובה: הגר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"א סי' קלא)

א. כמבואר בסי' תרצה (עסקי ב').
ב. כמבואר בסי' תרצא עסקי ט'.

כתב שאם נפלה מזוהה על הארץ אין צריך להתענות, כיון שאין חמור קדושתו כתפילין.

וכ"ש לפי"ז לענין מגילה שנפלה לארץ שאין צריך להתענות שאין חמור קדושתה כתפילין, וגם אין בה אזכרות^א.

קודם הידוק התפילין של ראש נקדע הרצועה:

שאלה: אירע אצלי שהנחתי תפילין ולאחר שגמרתי לברך על מצות תפילין ורציתי להדק התפילין על הראש, נקרעה הרצועה המקפת את הראש, וכדי שלא תהא הברכה לבטלה, לבשתי מיד תפילין של ראש ר"ת, ורציתי לדעת מה הייתי צריך באמת לעשות במקרה זה.

תשובה: הנה אם היה נוטל תפילין של ראש של חבירו ולובש, לא היה מריחץ להציל הברכה כיון שלא נתכוין בברכתו שבירך תחילה על תפילין של אדם אחר^א.

אבל אם לקח תפילין של ר"ת, כיון שרגיל להניח כל יום תפילין ר"ת אחר התפילה, נמצא שהברכה שמברך על התפילין חל גם על תפילין של ר"ת^א.

ואף שאין נוהגין לברך על תפילין של ר"ת, כיון שלהלכה נפסק כדעת רש"י, עכ"פ כיון שכבר בירך ואין לו עצה אחרת, לפחות ילבש תפילין של ר"ת, שנמצא שלדעתו לא בירך על מצות תפילין לבטלה^א.

אך עדיין יש להוסיף שיש חיוב להסמיך הנחת תפילין של ראש לתפילין של יד כדי שיהא הויה אחת לשניהם, וחיוב זה אין לו קשר לדין הברכה, שהרי גם באופן שאין מברכין על התפילין יש להסמיכן, והנה על ידי הנחת תפילין של ראש דר"ת לא חשיב כמסמיך תפילין של ראש לשל יד, שהרי צריך להיות של יד ושל ראש כפי דיעה אחת [רש"י או ר"ת].

ולכן אם יכול להניח תפילין של ראש של חבירו, יזהר שילבש תפילין של ראש דר"ת רק לכמה רגעים בלבד, ואח"כ ילבש מיד תפילין של ראש של חבירו, ויברך עליו שנית על מצות תפילין, ונמצא שהסמיך תפילין של ראש לשל יד.

מנעלים שנסגר על ידי סקוטש או ריטש ראטש:

- א. וכי בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' כד).
- ב. כמבואר במשנ"ב סי' כה (סק"ג) שאם בירך על תפילין וקודם שלבשו נפסל, וצריך להביא תפילין של אחרים חוץ לברך שנית, כיון שלא נתכוין בברכתו על תפילין של אחרים.
- ג. וכידוע מה שהורה בשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' פב) בשם הרבי מלובלין ז"ע שאם בטעות לבש בבוקר תפילין של ר"ת ובירך עליו, חזר ולבש תפילין של רש"י ואין צורך לברך שנית, והטעם שכיון שרגיל ללבוש שניהם, הברכה שמברך על התפילין עולה על שניהם ע"ש.
- ד. ויש לציין שאין ברור שברכתו שבירך על מצות תפילין חשיב כברכה לבטלה, שיש דיעות שאומרים שברכת על מצות תפילין חל גם על תפילין של יד, ולשיטה זו המניח רק תפילין של יד מברך ב' ברכות, וכמו שהביא במשנ"ב סי' כו (סק"א), ולדיעה זו נמצא לכאורה שלא בירך על מצות לבטלה, שהרי עכ"פ חל ברכת על מצות על תפילין של יד אף שלא הניח תפילין של ראש.

ויצא הגראף, וירא את מרכבת המשנה אשר הכינו לו עבדיו, והתמוגג מנחת. ועלה והתיישב בפיטת המרכבה הוא ומשרתו הנאמן לו, ואת המושכות לקח איש מיוחד מעבדי הגראף, אשר הכיר כל סוס וסוס ותכונותיו, וככה יצאו לדרך שהיתה אמורה לקחת ימים ואולי שבועות מספר. וכך הם נסעו למרחקים, בבקר נסעו ובערב נחו, ובכל מקום בו היו לגראף אחוזות - נשארו שם זמן מסוים על מנת לבדוק את שלום אחוזיו.

יום בהיר אחד, כאשר ביקש הגראף לנסוע למקום מסוים, היה עליו לעבור דרך יער עבות שבתוכו עצים רבים ודרכים עקלקלות, ובעיקר אותה דרך מסוכנת היתה עקב שהיו בה שלוליות מים עמוקות וטיט עבה אשר יש בא ואין יוצא ממנה. ויהי כאשר הבעל-עגלה הממונה על המושכות לא שם לבו דיו, והנה אוי ואבוי, הסוסים התחילו לשקוע ולטבוע בבוץ העבה, עד כדי כך שהסתבכו מאד ולא יכלו בשום אופן לחלץ את עצמם מבוץ זה. בעל העגלה שהכיר טוב את סוסיו ניסה בכל דרכיו אשר ידע למשוך אותם ולחלצם מן הבוץ, אבל לצערו לא הצליח להזיז אותם במאומה.

וירא בעל העגלה כי הצרה גדולה היא, ויאמר לגראף ולמשרתו: אנא מכבדו דרו מהעגלה, בכדי שמשקלה יתמעט קצת, ואני אראה לכם כי במהירות רבה אחלץ את הסוסים מהבוץ הזה. ירדו השנים מעגלה, והעגלון לקח את השוט בידו, הרימו במלוא כוחו והנחיתו על הסוס הקרוב אליו במכה עצומה, ויקפוץ הסוס הערבי מרוב צער המכה שקיבל, ניסה להזיז את העגלה ממקומה, אבל היא לא נעה ולא זזה. וראה בעל העגלה שעם הסוס הזה לא יעזור שום דבר, לא דיבורים ולא מכות, והושיט את ידו הארוכה והתחיל להצליף בחזקה בסוס הבלגי שבראש הרתומים, אולם גם סוס זה קפץ מרוב כאב וצעה, וניסה להזיז את העגלה, אולם לשוא, העגלה לא נעה ולא זזה.

כך עמד בעל העגלה והצליף מכות נאמנות לסוס וסוס, וניסה בכל כוחו להזיזם ממקומם למען יוציאו את העגלה מהבוץ, אולם הכל לשוא, אין קול ואין עונה. עת ערב הגיע, והגראף אמר למשרתיו, הנה אנחנו קעת בצרה גדולה, אין לנו ברירה אלא להתכונן ללון כאן בלילה ואולי מחר בבקר יבא מאן דהוא לעזרתנו. וישענו כן תחת העץ ויוציאו לחם ומים, ויתכוננו ללון במקום ההוא.

והנה לפתע הם שומעים מחוץ קול עגלה וסוסים המתקרבם אליהם, העגלה והסוסים דהרו במהירות לדרך ששם היו, והנה רואים הם עגלה מלאה ועמוסה אלומות תבואה, רתומה לשני סוסים, עוברת ונכנסת בדהירה אל תוך שלולית המים וטיט העבה וכזה עין גם עברה ויצאה אל עבר השני כאילו לא היה כאן לא טיט ולא שלולית. וירא הגראף את המחזה הזה, וצעק בכל כוחו לעבר הנוסע בעגלה לבא לעזרו ולחלצו מן המיצר בו הוא נמצא.

העגלה נעצרה, וירד ממנה איזה כפרי מגושם, מסתכל סביביו, וירא את המרכבה המפוארת הגדולה ואת ששת הסוסים האביזים השקועים עמוק בבוץ ללא יכולת להחלץ, ויחשוב בלבו מה לעשות. והגראף, עומד ומתפלא על המראה הנפלא שראה במו עיניו, איך העגלה עמוסת התבואה רתומה לשני סוסים כחושים, נכנסה בשלום ויצאה בשלום מן הבוץ הטובע הזה, והנה הוא ומרכבתו עם ששת סוסיו האביזים - יושבים תקועים עמוק בבוץ הזה ואינם יכולים לזוז משם.

שאל הגראף את הכפרי מאין הוא בא ולאן הוא הולך, ואם יכול הוא לעשות לו טובה גדולה לרוץ לכפרו ולהביא משם עוד כמה סוסים, וכולם יחד אולי יוכלו להוציא את העגלה מן הבוץ, כמובן שיקבל שכרו במתנת יד רחבה.

הסתכל האיש הכפרי המגושם על הגראף ושחק, ואמר אליו: שמע נא ידידי הגראף הגדול, אם רוצה אתה שאעזור לך להוציא את מרכבתך מהבוץ הזה, אזי אנא, יתירו אנשיך את סוסיהם מהחבלים הקשורים למרכבתך, ויוציאו אותם אחד אחד מן הבוץ, ואת שאר המלאכה תשאיר עבורי.

ויעש הגראף כדבר איש הכפרי, ויוציאו אנשיו את הסוסים אחד אחד מהבוץ, והעגלה נשארה תקועה ושקועה עמוק בתוך הבוץ. ולקח הכפרי, והתיר את שני סוסיו הקטנים והצנומים מעגלתו, וריתמם למרכבת הגראף. ועלה הכפרי

שאלה: נוהגין לקשור מנעל רגל שמאל תחילה, ורציתי לברר מה הדין לגבי מנעלים שנסגר על ידי סקוטש או ריטש ראטש [רוכסן], האם גם כזה יש להקדים לסגור רגל שמאל תחילה.

תשובה: הטעם שיש להקדים רגל שמאל תחילה, מפני שלענין קשירה נתנה התורה חשיבות לשמאל שקושרין התפילין על יד שמאל.¹ ולכאורה לפי זה יש לומר שמנעל שסוגרין על ידי סקוטש או ריטש ראטש כיון שאינו קשר, יש להקדים רגל ימין תחילה.

אך באמת רואין לגבי תפילין שגם הידוק חשיב כקשר, שהרי אין עושין קשר על הזרוע רק מהדקין התפילין על הזרוע, ואעפ"כ מקיימין בזה מצות קשירת תפילין, ואם כן יש לומר שגם הידוק מנעל חשיב כקשירה לענין זה, ויש להקדים לסגור רגל שמאל תחילה.

לעבור לישא כפים בשטיבל אחר ויפסיד קיום מצוה מן התורה:

שאלה: התפללנו שחרית בשטיבלאך ובמנין שלנו היה ג' כהנים, אבל במנין שהתפללו בשטיבל אחר לא היה כהן כלל, ובקשו בני המנין האחר, שכהן אחד ממנין שלנו, יעבור אצלם בחזרת הש"ץ כדי שגם הם יזכו להיות מן המתברכים מפי הכהן, אבל הכהן טען שאם יעבור שם, נמצא שמקיים המצוה רק מדרבנן, שהרי כהן אחד אין קורין לעלות וכשאין קורין לעלות אינו חייב לעלות מן התורה ונמצא שמפסיד קיום מצוה דאורייתא.

תשובה: יש פוסקים הסוברים שגם כהן אחד שעולה לדוכן, אף שאין קורין לו לעלות מקיים מצוה מן התורה.²

ואפילו לדעת האומרים שמקיים רק מצוה דרבנן יכול לעלות לדוכן אצלם, ואח"כ יעלה שנית במנין שהתפלל תחילה שיש שם עוד כהנים, שהרי מותר לעלות לדוכן שני פעמים בשני מנינים.

ואפילו באופן שלא יוכל לעלות לדוכן פעם ב' במנין שהתפלל תחילה, מסתבר שעדיף יותר לזכות הרבים בברכתו אף שעל ידי זה לא יקיים המצוה רק מדרבנן.³

אמירת ברכת התורה וקריאת שמע קודם השתייה לפני התפילה:

שאלה: הקם בבוקר ורוצה לשתות קאווע לפני התפילה, האם יש חיוב לומר ברכת התורה קודם שתיתו.

תשובה: על פי הדין אין חיוב כלל ויכול לשתות מיד בבוקר.

אך נהגו חסידים ואנשי מעשה שלא לשתות קודם אמירת ברכת התורה וקריאת שמע, כדי לקבל עליו עול מלכות שמים תחילה, וכמו שכתב המשגיב (סי' פט סק"ב) שטוב שיאמר פרשה ראשונה של קר"ש קודם ששותה, ובלקט הקמח (סי' פט סק"ט) הביא ששמע מהמנחת אלעזר שיש לברך ברכת התורה

ז. כן מבאר המשגיב סי' ב (סק"ז), ובשו"ע הרב (סעיף ד), וכתב שם בוה"ל, אין נותנים חשיבות להשמאל אלא גבי קשירה בלבד, דומיא דקשירת תפילין ע"ל.

ח. כמבואר במשגיב סי' קכח (סק"ט).

ט. וזכר לדבר זה מצינו במשגיב סי' תרע"א (סק"ז) לענין נר חנוכה שאם יכול להיות ממנהרין וחבירו אין לו כלל שמן לנר חנוכה, מותר שיתן לחבירו לקיים המצוה, אף שעל ידי זה לא יוכל להיות מן המנהרין, וגם בזה אף שאין מהדר בנשיאת כפים במנין אחר, מכל מקום מוכה הרבים בקיום מצוה, שהרי גם ישראל המקבל הברכה מקיים המצוה כמו שהביא הביה"ל ריש סי' קכח.

ולקרות קר"ש קודם.

ויש להוסיף שאדם חלש שצריך לאכול קודם התפילה, בודאי צריך לזוהר לומר ברכת התורה וקר"ש קודם.⁴

והנה בזה"ק (פי' ויקהל טו) החמיר מאוד על האוכל לפני התפילה, וכתב שם הגה"ק מזידטשוב זי"ע בעטרת צבי וז"ל, ונראה לי השפל, דסגי בתפילה כל דהוא, אפילו שלא על הסדר שתיקנו, והני מילי באיש חלש, אבל אם יכול בודאי אסור עד אחר התפילה בציבור ועל הסדר ע"ל, ונמצא שאדם הצריך לאכול לפני התפילה לפחות יתחיל חלק מהתפילה.

לברך ברכת מזונות כשאוכל פת כסנין באמצע הסעודה:

שאלה: האוכל מזונות באמצע הסעודה, יש ספק האם צריך לברך עליו, והטעם, שיש ג' פירושים על פת כסנין א. עיסה מתוקה. ב. ממולא במיני מתוקה. ג. פת יבש שכוססין אותו, ונמצא שהאוכל מזונות כיון שיש ספק שמא דינו כפת גמור וברכתו המוציא אין יכול לברך מספק בורא מיני מזונות, ועלה בדעתי פתרון לאכול כל הג' פירושים, דהיינו לאכול רוגעלע שיש בו ב' פירושים, עיסה מתוקה, וממולא במיני מתוקה, וגם לאכול קרקר שיש פי' השלישי פת יבש שכוססין אותו.

תשובה: נכון מאוד, ויש להוסיף שאף שלכאורה אם יאכל קודם הרוגעלע, נמצא שהפסיק בטעימה בין הברכה לטעימת הקרקר והלא צריך לחול הברכה גם על זה מספק, מכל מקום מצינו להמגן אברהם (סי' רט סק"ה) שטעימה לא חשיב כהפסק כגון בירך שהכל על המים וקודם שטעם המים אבל ממין אחר שלא בירך עליו, לא חשיב כהפסק.

ועלה בדעתי עוד פתרון שיוכל לברך על המזונות והיינו באופן שיודע קודם הסעודה שרצה לאכול מזונות באמצע הסעודה, שיכול לבחין בברכת המוציא שאין רוצה שיחול ברכת המוציא על המזונות שיאכל באמצע הסעודה, ונמצא שיכול לברך על המזונות, ואין בזה חשש גורם ברכה שאין צריכה, כיון שעושה כן כדי לצאת מן הספק.⁵

אורז מוקצה נמצא על החלה:

שאלה: היה לי במקפיא אורז חי שהיה מונח מלפני השבת על חלה, ורציתי לאכול החלה, האם מותר להוציא החלה מתחת האורז ולאכלו.

תשובה: מותר להוציא ולא חשיב החלה בסיס להאורז, שלא נתכוין להניח האורז על החלה דוקא, רק כיון שאין לו מקום פנוי במקרה הניח האורז על החלה, אך באופן שיכול לקחת חלה אחרת, טוב להחמיר שלא לאכלו.⁶

זכר לחרבן בדירה שכורה - והאם צריך לקלף גם הטיח הלבן:

שאלה: כשעושין זכר לחרבן כנגד פתח הבית האם צריך לקלף גם הטיח הלבן, וגם האם צריך

י. וכיב' בתשובות והנהגות (ח"א סי' עג) שנהגו לדקדק על ענין זה לומר קודם השתייה ברכת התורה וקר"ש.

יא. כמו שכתב הביה"ל שם (ד"ה ולא לאכלו).

יב. וכע"ז כתב הביה"ל סי' ח סעיף יד (ד"ה וי"א) בענין הפושט הצניצות ונכנס למרחץ שיש ספק אם חשיב כהפסק, וכתב לכיון כשמברך על הצניצות שלא יפטר רק עד שעה שנכנס למרחץ, ואז יוכל לברך כשיצא ממרחץ ע"ש.

יג. במשגיב סי' שט (סק"ה) הביא דעת המ"א (סק"ז) שלא חשיב כבסיס, וכתב שאף שיש חולקין עליו יש להקל במקום הצורך, ובשו"ע הרב (סעיף ט) הכריע לגמרי להקל, ולכן במקום שיכול לקחת חלה אחרת טוב לחוש להחמיר כדעת המשגיב.

על העגלה, נתן שריקה חדה, וצעק "ווי" "ווי", וכהרף עין זינקו הסוסים וימשכו את העגלה מן הטיט העבה והיא נחלצה ויצאה מהבוץ לרווחה.

הגראף ומשרתיו שיפשו עיניהם ולא האמינו למראה עיניהם! ותמה הגראף תמיהה גדולה: אני עם הששה סוסים הטובים ביותר בעולם לא הצלחתי לחלץ את מרכבתי מהבוץ, ואתה עם שני סוסין הקטנים הצנומים והדלים, הצלחת כהרף עין לחלץ את העגלה! האם מעשה כשפים יש כאן? איזה כח מיוחד יש בסוסין? במטותא ממך ידידי הכפרי, גלה נא לי סודך!

וצחק הכפרי וענה לגראף: לא ידידי, אין כאן לא כשפים, לא פלאים, ולא מעשה ניסים. אבל חכמה יש כאן, תבונה ומוסר השכל יש כאן, תא חזי, אין כל מחלוקת ואין כל ספק כי סוסין המה מהטובים שבעולם. אולם, כל אחד בפני עצמו הוא מעולה, וכאשר אתה משתמש בכל אחד מהם לרכיבת תענוגים, או למשחקי מירוץ סוסים, אין טובים מהם בעולם, כי כל אחד מהם משתדל להראות את מעלתו וחשיבותו על השני, ובתוך תוכם הם שונאים אחד את השני שנאת מות, כי כל אחד נולד בקצה אחר של העולם ויחוסו עמו, ומשתוקק לראות במפתל חברו.

הערבי שונא את האנגלי, הבלגי שונא את ההולנדי וכו'. ולכן ידידי הגראף - ממשיך איש הכפרי - כאשר כל ששת סוסין היו שקועים בבוץ, כל אחד חשב רק על עצמו ולא על חברו. וממילא, כאשר הבעל-עגלה שלך התחיל להצליף לסוס הערבי, אזי כל חמשת הסוסים הנותרים שמחו לאידו של הסוס המוכה, ובמקום לעזרו לצאת מהבוץ, הם עוד הגדילו עשות ומשכו את העגלה אחורה, עמוק יותר לתוך הבוץ.

וכן היה עם יתר הסוסים, כל פעם שבעל העגלה היה מצליף לסוס, שאר הסוסים ששו ושמהו. אצלי - המשיך הכפרי - המצב הפוך לגמרי. אתה רואה את שני הסוסים הקטנים האלו, הם נולדו ביחד בארוותי, גדלו יחד, אכלו מאבוס אחד, השתוללו יחד, ומה שעבר על האחד עבר גם על רעהו. ולכן, כאשר רתמתי אותם למרכבתך, הם מיד עזרו אחד לשני, ונתנו שניהם שכס אחד והוציאו את העגלה מהבוץ בקלות ובניקיון.

כך - סיים הרבי ר' בונם זי"ע - את משלו ואמה, אותו נאפאליאן, רתם לצבאותיו חייל רב מכל המדינות, מפראנקרייך, מעסטרייך, מדיטשלאנד, מפרייסן, וכן הלאה, והובילו אותם למרחקים להלחם על אדמה נכריה, ואין להם ההרגש והרצון להלחם.

מאידך, נלחמים נגדו חיילות הצאר מרוסיא, כולם בני עם אחד, שנולדו במדינה אחת, ונלחמים על מקומם ועל אדמתם ולמען כוונה ותכלית אחת, ובודאי הם ילחמו בחירוף נפש כתף אל כתף נגד חילו של נאפאליאן, שאין בין כל חיל הרב והעצום דבר המאחד ביניהם אשר יגרום להם להלחם שכס אחד. אדרבא, השנאה ביניהם גדולה, ואחד ישמח לאידו של חברו.

ולכן - סיים הרבי ר' בונם זי"ע - הסברא נותנת, שצבאות קיסר פראנקרייך ינחלו מפלה נגד חיילות של הצאר מרוסלאנד.

וכך באמת היה.

אין לנו שמץ השגה בוויכוחם של גדולי עולם אלו זי"ע, שהניעו עולמות ביחודם. אך רבים למדו מוסר בסיפור זה של הרבי ר' בונם זי"ע, לפי ערכנו. ללמוד עד היכן מגיע כח האחדות, שכשיש אחדות, אחד בונה ועוזר את השני, ואידך זיל גמור.

שאלות למדור השו"ת ניתן לשאול בכל מכמני ההלכה במערכת 'קול התורה': מס' 700-722-02-3 ואח"כ * כמו"ב ניתן להתקשר להעורך הגאון המו"צ שליט"א:

05331-21-571

או בזמן הקבלת קהל בביתו"ד היכל הבעש"ט בחורר הוראה רח' שמואל 2 משעה 12:00 עד 2:00 בצהריים

היות שמובן מאליה שאי אפשר לענות על כל השאלות המגיעות במסגרת הידיעה הקצרה של הגליון. על כן אם אין רואים את התשובה בגליון, אפשר לחכות לגליון הבא, ואם גם אז לא פורסמה תשובה, ניתן לפנות לטלפון של הגאון המו"צ שליט"א.

לקלף בדירה שכורה.

תשובה: מצד הדין אין צריך לקלף רק הסיד בלבד, אבל הטיח הלבן אין צריך לקלף אף שמעורב בתוכו סיד יי.

אבל המנחת אלעזר בנימוקי אורח חיים (סי' תקס) הביא מנהג הדברי יחזקאל משינאווא זי"ע שנהגו לקלף כל הטיח עד שנתגלו האבנים או הלבנים, אבל כתב שם שנהג חומרא יתירה ועל פי הדין אין צריך לקלף הטיח הלבן, וכן נהגו אבותיו שלא לקלפו.

ולענין דירה שכורה, יש לעשות זכר לחורבן, אבל צריך לשאול רשות מבעל הדירה טו.

| לחמם לוקשין בשבת:

שאלה: האם מותר להניח ולחמם לוקשין מבושלים על גבי קדירה הנמצאת על האש.

תשובה: מותר להניח אף כשיכול להתחמם כשיעור יד סולדת, שאין ביטול אחר ביטול והלוקשין כבר נתבטלו.

וגם משום מחזי כמבשל לא שייך בזה, כיון שמניחו על גבי הקדירה.

אבל יש ליזהר שאם הניח אלונטית [נגבת] על גבי הקדירה, אסור להטמין הלוקשין תחתיו משום איסור הטמנה כשהלוקשין מכוסה כולו, ואף שאין איסור הטמנה בדבר צונן, מכל מקום כשכוונתו

יד. כמפורש במשנ"ב סי' תקס (סק"ב) שנהגו להקל בסיד שמעורב בו חול ואין מקלפין רק הסיד בלבד, וכן בארחות רבינו (ח"ב עמ' קמו) הביא מהגאון מסטיפלא זצ"ל שאין צריך לקלף טיח הלבן.

טו. כן הורה החזו"א כמו שהובא בארחות רבינו (ח"ב עמ' קמח).

להוליד חום, יש איסור משום הטמנה גם בדבר צונן טו.

| ברכת מלביש ערומים כשלוש בגד חדש:

שאלה: על פי השו"ע סי' רכג (סעיף ד) הלוש בגד חדש מברך מלביש ערומים, מלבד ברכת שהחינו, ולא ראיתי נוהגין כן.

תשובה: בסידור הרב בעל התניא (פ"ב סעיף ו) כתב ח"ל, הלוש בגד חדש יש אומרים שמברך מלביש ערומים, ונכון לברך בלא שם ומלכות, וטוב ללבוש קודם ברכת השחר לפוטרו בברכת מלביש ערומים שבשחר.

וכן בחגורה חדשה טוב לברך אחר ישראל בגבורה בלי שם ומלכות, וכן בכובע ברוך עוטר ישראל בתפארה עכ"ל.

ומפורש שאין נוהגין לברך, אבל עכ"פ נכון לברך בלי שם ומלכות, וכן הלוש כובע חדש יברך ברוך עוטר ישראל בתפארה בלי שם ומלכות, וכן כשלוש חגורה חדשה יברך אחר ישראל בלי שם ומלכות.

| תשלום לעד הקידושין:

שאלה: אחד ביקש אותי להיות עד בחופה, והציע שיכול לשלם על זה, ורציתי לדעת האם מותר לשלם על זה.

תשובה: אסור ליטול שכר כדי להעיד, והטעם, מפני שמצוה על היודע להעיד, לילך להעיד ואסור

טז. סימן רנ"ז סעיף ו', ויש להוסיף שאף כשהסיר הקדירה מעל גבי האש, אעפ"כ אסור להניח עליו הלוקשין כשמכוסה במגבת כמבואר במשנ"ב סי' רנח (סק"ב) שגם באופן זה אסור להטמין כשכוונתו להוליד חום.

ליטול שכר על המצוה, ואם נטל שכר, עדותו בטילה יי.

והנה הרמ"א בחו"מ סי' לד (סעיף יח) כתב שכל זה כשראה דבר שצריך להעיד עליו, אבל אם הולך לראות כדי להעיד מותר ליטול שכר על הטירחא לילך לראות, שהרי אין עליו שום חיוב לראות, ולפי"ז מותר לעד חופה ליטול שכר על הליכתו לראות הקידושין, שהרי אין חיוב לילך לראות.

אך למעשה נהגו להחמיר, ואולי הטעם שיש חולקין על הרמ"א שלא התירו ליטול רק שכר בטלה בלבד יי, אבל שכר מועט שמוכח שאינו רק שכר בטלה, מותר ליטול.

וכן יש להוסיף שאם לא התחייב המחזיק מתחילה כלל לשלם, רק לאחר גמר החופה נתן לו איזה תשלום שכר, יש להקל עכ"פ בדיעבד שאין עדותו נפסלת, כיון שלא היה דרך חיוב אלא דרך מתנה בלבד.

| איטר רגל בלבד איזה מנעל קושר תחילה:

שאלה: בגליון (פ' ויקהל) ראיתי שאיטר, קושר קודם מנעל שמאל כשאר כל אדם, זולת כשהוא גם איטר רגל, שקושר קודם רגל ימין, והנה אני איטר רגל ולא איטר יד ורציתי לדעת איזה מנעל יש לקשור תחילה.

תשובה: בבכור שור (שבת סא.) כתב שגם באופן זה יש לקשור רגל ימין תחילה, אף שאינו איטר יד כיון שהוא איטר רגל.

יז. כמבואר בחו"מ סי' לד סעיף יח.
יח. כן דעת הש"ך (סקי"ח) והאורים (סקל"ד).

ומי ההכרעה לזכות למתיקות התורה במסכת נדרים

ביום רביעי כולנו מתחילים
מסכת נדרים. הפעם
בעריבות אמיתית

ארויך אדרגא

מהפכת איכות התורה
דחסידי תולדות אהרן

דונטאג או מיאנטיאג

ה

מהו 'הטמנה במקצת'?

השאלה:

כתב בשו"ע (רי"ז סעיף ח') **דקדירה הנמצאת על גבי אש** (על כיריים של גז או שבת פלטה) **אסור לכסותה בבגדים אפילו מערב שבת, משום דהוי הטמנה במוסוף הבל דאסור, אבל אם אינו מכסה את כל הקדירה - מותר** (לדעת הרמ"א) **כיון דהוי רק 'הטמנה במקצת'** (כמשנת במאמר הקודם).

ויש לדעת מהו השיעור שצריך להשאיר את הקדירה מגולה - כדי שיהא 'הטמנה במקצת'?

ההלכה:

(א) **מותר לכסות את הקדירה מלמעלה במקום הכיסוי, אם צרדי הקדירה מגולים.**
(ב) **לכסות את כל דפנות הקדירה, ולמעלה במקום הכיסוי מגולה - דעת רוב הפוסקים דעיון מקרי הטמנה במקצת ומותר, אמנם משמעות כמה פוסקים להחמיר בזה, לכן יש מקום לדקדק גם באופן זה ולהשאיר חלק מהדפנות מגולות.**
והשיעור שצריך להיות מגולה - יש אומרים שרובו יהא מגולה, אמנם דעת רוב הפוסקים דסגי אם מגולה שיעור חשוב שמשפיע על חומו, ולכתחילה נכון להחמיר שיהא שליש מהיקפו מגולה, ואין חילוק אם מגלה למעלה בדפנות הקדירה או למטה.

בירור ההלכה:

דין הטמנה במקצת:

כתב בשו"ע (סימן ר"ג סעיף א') **דהשוהה את הקדירה על האש של גחלים, צריך ליוהר שלא תגע הקדירה אל הגחלים, דס"ל להמחבר דגם 'הטמנה במקצת' אסורה בדבר המוסוף הבל, וכיון דשולי הקדירה נוגעין בגחלים חשיבא מקצת הטמנה ואסור, ולכן כתב שיתן את הקדירה על גבי פטפוט וכדומה, שעי"ז אינו נוגע הקדירה בגחלים.**

והרמ"א חולק וסובר דאף אם הקדירה נוגעת בגחלים מותר להשוהה, דכיון שהקדירה מגולה מלמעלה אינה אלא 'הטמנה במקצת' דלא הוי הטמנה, ורק ב'הטמנה בכולה' שהקדירה מכוסה מכל הצדדים, מקרי הטמנה, וכן נוקטין כשיטת הרמ"א.

רק מקום כיסוי הקדירה מגולה:

ויש לברר את הגדרת 'הטמנה במקצת', מה הדין כשדפנות הקדירה מכוסות מכל הצדדים ורק מלמעלה הקדירה במקום הכיסוי היא מגולה, האם זה מיקרי הטמנה במקצת דמותר, או כיון שכל צדידה מכוסים מיקרי הטמנה בכולה ואסור, ואינו מותר אלא אם יגלה גם חלק מן הצדדים.

והפמ"ג (סימן ר"ג סעיף ט"ז) מוכיח מדברי הט"ז (סימן ר"ח), וכן מדברי הרשב"א (יחידושי הרשב"א שבת דף מ"ח ע"א) דאם הדפנות מכוסות חשיב הטמנה בכולה, ונעין פמ"ג (סימן ר"ג א"א ס"ק י"ז) שצ"ע לעיין למ"ש בסימן ר"ט, וכוונתו שאפשר לדחות ראיות אלו, מ"מ כ"ה מסקנתו בסימן ר"ט.

ובהמשך הדברים יתבאר דנחלקו הפוסקים אם אמרינן בזה 'רובו ככולו'.

שיטת הפוסקים המתירים:

אמנם משמעות הרבה פוסקים להתיר, דחשיב 'הטמנה במקצת' אם מגולה מלמעלה, אף אם דפנות הקדירה מכוסות לגמרי.

בשלחן ערוך הרב (סימן ר"ג סעיף ג') כתב מפורש **'מה שכתב הרמ"א בסי' ר"ג דבמגולה למעלה לא שייך הטמנה, והיינו אפילו כל דפנותיה טמונים כמבואר במרדכי וכו' עכ"ל, וכן משמע ממש'** (סימן ר"ג סעיף י') **'ואפילו אם גחלים בערות מקיפות ודבוקות סביב דופני הקדירה, אין זה הטמנה כיון שהוא מגולה מלמעלה' עכ"ל.**

וכן פשוט משמעות המ"ב בכמה מקומות, בסימן ר"ג (ס"ק מ"ח) כתב **'היינו שאין מכסה עליה בבגדים מלמעלה', וכו' כ'להלן (ס"ק ט"ז) 'כיון שהוא תתוך מלמעלה שרי, דזה לא מקרי הטמנה' עכ"ל.** וכן בסימן ר"ח (ס"ק ב') כתב **'כיון שכולו טמון בתוכו' עכ"ל.**

ויש שכתבו לדחות, ד'מגולה מלמעלה' קאי על עצם דפנות הקדירה (כאמור לעיל), שאפילו אם הקדירה נוגעת בגחלים למטה, מ"מ למעלה מהגחלים בצדדיה הרי היא מגולה, אמנם פשוט הלשון לא משמע כן, אלא כל שפתוח אפילו רק מלמעלה מותר, וכן דייק רוב הפוסקים].

וכן הוא מפורש בדברי החיי אדם (כלל ב' סימן ה') **'לא מקרי הטמנה אלא כשנוגע הדבר שטמניו בו בגוף הקדירה מלמעלה ומלמטה ובכל צדדי' עכ"ל.**

שיטת השו"ע הרב במהדורא בתרא:

אמנם השולחן ערוך הרב במהדורא בתרא (סימן ר"ט) דעתו שונה ממש בשו"ע וכתב דאם הדפנות מכוסים אסור אפילו אם מגולה מלמעלה [אפילו ברוב דפנות] (בשו"ע מה שכתב בשו"ע הרב סימן ר"ג, ובקונטרס אחרון סימן ר"ז).

[וכל זה לגבי הטמנה בדבר 'המוסוף הבל', אמנם לגבי ההטמנה בדבר 'שאינו מוסוף הבל' ההגדרה היא להפך, דכיסוי רק מלמעלה הוי הטמנה, וכיסוי מהצדדים לא הוי הטמנה, עיי"ש]. (ועיין בספר שבת בהלכה פרק י"א ביאורים אות ה').

"הטמנה משמע שמכוסה רובו":

וזהו באופן שהקדירה טמונה ברובה, יש אומרים דמיקרי הטמנה בכולה, דרובו ככולו, וכן

דעת השו"ע"ר במהדורא בתרא (שם), ובאמת סברא קדומה הוא בראשונים, וכתובה לר"ת בספר הישר (סימן ר"ה) **'ח"ל חמין שלנו שאנו טומנים, אעפ"י שיש סביבותיו מעט רמץ כגובה אצבע, אין כאן איסור, דהטמנה משמע שמכוסה 'רובו' או כולו וכו' עכ"ל.**

[ולפי"ז דאמרינן 'רובו ככולו', נמצא דלשיטות הסוברים דחשיב הטמנה אפילו אם דפנות הקדירה מכוסות אפילו פיה מלמעלה מגולה, אזי באופן שרק רוב הם מכוסות מקרי הטמנה, אפילו שבצירוף עם מה שפתוח משל מלמעלה אין רוב הקדירה כולו מכוסה, דכיסוי הדפנות לחודיהו חשיב הטמנה, משא"כ לשיטות הסוברים שהטמנה אינה אלא אם הקדירה מכוסה לגמרי, אפילו אם נימא 'רובו ככולו' אינו אסור אפילו אם רוב הדפנות מכוסות, כיון שבצירוף מה שלמעלה פיה מגולה, חשיבא מגולה ברובה].

הטמנה בכולו:

אמנם יש סוברים דלגבי הטמנה לא אמרינן רובו ככולו, אלא צריך שיהא הטמנה יותר בכולו, נולא נקטינן בספר הישר לר"ת, אלא כדעת המרדכי שצריך הטמנה בכולו (שרית שבת הלו חלק ט' סימן ג"ב).

ומסתבר דבגילוי סדק קטן מעט מן המעט, אינו נחשב כהטמנה במקצת, ויש להשאיר מגולה חלק חשוב מהקדירה, ומ"מ אין חילוק אם המקום הגלוי הוא בחלק התחתון של הדפנות או בחלק העליון של הדפנות, או אפילו על כיסוי הקדירה מלמעלה, [לשיטות הסוברים דאין אסור משום הטמנה אלא אם מכוסה גם מלמעלה], [ששי"כ פרק א' הערה ר"ג, וספר ארחות שבת פרק שני סעיף ע"ט ופ'].

ויש שכתבו שצריך עכ"פ שיעור של קרוב לשליש מהיקף הקדירה (ואולי גם מלמעלה יש להשאיר מגולה חלק שליש משטח של הכיסוי).

לעטוף מאכל בניילון וליתנו בתוך הקדירה:

הנה, לגבי קדירה שעל האש כמעט ולא יתכן שיכסוהו רק בצדדים ולא מלמעלה, אמנם הדבר נוגע באופנים אחרים כגון אם בא לעטוף דבר מאכל בניילון, וליתנו בתוך קדירה של טשאלנ"ט וכדומה, דיש שסמכו להתיר על משום שהניילון מגולה מלמעלה ולכן לא הוי הטמנה בכולו, ולפי משנ"ת תליא במחלוקת, אמנם י"ל כיון דבזה יש פוסקים המותרין בכל אופן, אפשר לסמוך על זה שמגולה רק מלמעלה.

סתירה בדברי החיי אדם והמ"ב:

לעיל הובאו דברי החיי אדם (כלל ב' סימן ה') **'ד"לא מקרי הטמנה אלא כשנוגע הדבר שטמניו בו בגוף הקדירה מלמעלה ומלמטה ובכל צדדי, אמנם צ"ע מדברי החיי אדם להלן (כלל ב' סימן כ"ב) שהוסיף לדברים אלו, (וכתב שזה שייך לדברי הג"ל, ונשמע מכלל ב' סימן ה').'**

ח"ל "בענין שטמניו הקאו"ע בחול, ראוי לעשות כן שיטמין הכלי עם הקאו"ע בחול, ובלבד שלא שיטמין כולו רק חציו או שלישיתו, ואח"כ יכפה עליו קדירה בענין שלא יגע הכלי בקדירה, רק יהיה אויר בין הקדירה לכלי, ואז יכול ליתן על הקדירה בגדים או כרים מה שירצה, כיון דאין הטמנה למעלה נוגעת בכלי שיש בו קאו"ע עכ"ל.

והיינו שלא התיר אלא אם מוטמן "רק חציו או שלישיתו" בתוך החול, אבל יותר מחציו אסור, וגם המ"ב (סימן ר"ז ס"ק מ"ג) הביא דברים אלו של החיי אדם.

מוסיף הבל מחמת עצמו:

ויש שני מהלכים בדברי האחרונים בביאור הענין, מהלך א' דדווקא גבי הטמנה בתוך חול שהוא דבר המוסוף הבל מחמת עצמו החמירו הח"א והמ"ב דאם רוב דפנות הקדירה מכוסים - יש להחמיר דחשיב הטמנה, משא"כ כיסוי קדירה בבגדים, שהבגדים אינם מוסיפים הבל מחמת עצמם רק מצד האש שלמטה, אין מחמירים לומר דמיקרי הטמנה אלא כשכולו מכוסה, דהאזכור מוסיף על חום הקדירה (והוא בספר ארחות שבת חלק א' בירורי הלכה סימן ב' אות י"א).

מוקפת בבגדים:

מהלך ה' דדווקא התם כיון דבנוסף למה שהקומקום מכוסה בחול הרי הוא מוקפת כולה בבגדים, אלא שאין הבגדים נוגעין בקדירה, הגם דלא מיקרי הטמנה כיון שאין הבגדים נוגעים בקדירה, מ"מ מועילים הבגדים להחזיק חום הקדירה, וההטמנה של "החול" מועיל, ודווקא באופן זה מחמיר הח"א דאפילו אם רק רובה מכוסה בחול חשיב כעין הטמנה בכולה, משא"כ באופן שהקדירה מלמעלה מגולה לגמרי, מותר לכסות את כל הדפנות, ונעין בבה"ל (סימן ר"ז ד"ה נוגעים) בשם הא"ר (ס"ק י"ז) **'כעין סברא זו', עיין בספר ארחות השבת (בבירורי הלכה סימן ו' אות ו').'**

ולמעשה אפשר לסמוך על שיטות הסוברים כשמגולה שיעור חשוב לא הוי הטמנה, ואין צריך שיהא רובה מגולה, אמנם עדיף להחמיר שיהא עכ"פ קרוב לשליש מהקדירה מגולה.

ליתן מאכל על גבי קדירה תחת בגד:

ובעיקר יש להזהר, אם עוטפים קוג"ל או שאר מאכל בניילון או נייר כסף, ומניחים אותם על הקדירה תחת בגד (והאנטיק), דיש ליוהר שיהא מגולה לפחות שיעור חשוב, שלא יהא נחשב להטמנה בדבר המוסוף הבל, שבחוסר זהירות יכול להיכשל ולכסות את כולו.

לכסות הקדירה מלמעלה:

וכל זה הוא בכיסוי דפנות הקדירה לבד, אבל אם מכסה את הקדירה רק מלמעלה והדפנות מגולות, מותר לכי"ע, [ולתן בהטמנה בדבר שאינו מוסוף הבל בשבת עצמו, מחמיר בזה השולחן ערוך הרב במהדורא בתרא (שם) כמשנ"ת, וכבר נתבאר במאמר בפני עצמו (פרשת תולדות תשפ"ב)].

וכן אם הבגדים יורדים למטה על צדדי הקדירה, אבל אינן נוגעים בדפנותיו ג"כ מותר, דלא מקרי הטמנה אלא אם הבגדים נוגעים בקדירה (שו"ע סימן ר"ז סעיף ח'), ובדרך כלל קדירה שיש לה דיות להחזיק הקדירה (הענטליך), אזי הבגדים ששמים על הקדירה למעלה אינם נוגעים בקדירה, שהידיות גורמים להרחיק את הבגדים מן הקדירה.